

denki által elfogadott definíció a „kontaktus-nyelvre”, de két bevett használata létezik. Néhányan kizárólag a szélesebb kommunikáció nyelveit értik rajta, így pl. az összes *lingua francá*t. E definíció szerint minden olyan nyelv, amelyet csoportok közötti kommunikációra használnak, kontaktusnyelvnek számít, így nem csak a pidgin és a kreol nyelvek, hanem az ún. „nem pidgin/nem kreol” nyelvek is, mint az angol, amely ma nyilvánvalóan a leginkább elterjedt nemzetközi *lingua franca*. Ebben a könyvben a szerző azt a definíciót használja, amely szerint kontaktushelyzetben kialakult bármely új nyelv kontaktus-nyelvnek tekinthető.

A 9. fejezet a nyelvhaláshoz (Language Death) vezető út három lehetséges módját írja le: *attrition, grammatical replacement* és *no loss of structure, not much borrowing*.

A könyv egy rövid összeggzéssel zárul a veszélyeztetett nyelvekről (Endangered Languages), amelyben a szerző azokat a törekvéseket említi meg, amelyeket az ő közreműködésével tettek ezeknek a nyelveknek a megmentése érdekében.

A könyvben a hangsúly a nyelvészeti összefüggéseken van, ezért a hozott példák szakkifejezéseket is tartalmaznak; az érdeklődőbb olvasók kedvéért azonban a szerző források listáját is megadja, ahol a bonyolultabb helyzeteket részletesen tárgyalják. Az egyes fejezetek végén található forrásgyűjtemény tehát az adott fejezetekben talált információk forrására utal, illetve további olvasmányokat javasol a különböző témákban, köztük magyar vonatkozású írásokat is. Így a második fejezet végén (26. old.) pl. Kontra Miklósnak azt a nyelvtörténeti vonatkozású cikkét ajánlja, amely egy 1996-ban megjelent *Kontaktlinguistik / Contact Linguistics / Linguistique de contact* című kézikönyvben olvasható.

Thomason könyve olvasmányos, földrajzilag átfogó rendszernyelvészeti indíttatású bevezetés a nyelvkontaktus szituációkba és jelenségekbe, noha az aktuális nyelv-

kontaktus-kutatásokról nem szól, és mellőzi azokat a kérdésfeltevéseket, amelyek szorosabb kapcsolatban állnak a nyelvtudomány más területeivel. A könyv összmegeítélését azonban ez nem befolyásolja, mivel a szerző sikeresen találja a sokoldalú, színes kutatási területéről szóló gazdag ismeretanyagot és az e témában szerzett tapasztalatait.

Forintos Éva

Marianne Nikolov

Issues in English Language Education

Peter Lang: Bern, etc., 2002. 238 p.

Jelen kötet a szerzőnek a Pécsi Tudományegyetemen megvédett habilitációs disszertációja.

A könyv három nagyobb témakört érint – az első fejezet ismerteti a kritikus életkor hipotézist a második nyelv elsajátítása szempontjából, majd összehasonlítván az érveket és ellenérveket arra a következtetésre jut, hogy miközben számos kutatásokkal is alátámasztott érv szól a második nyelv minél korábbi elsajátítása mellett, különbséget kell tennünk az additív (ebben az esetben az első és második nyelv használata és fejlesztése párhuzamosan történik, a folyamat végeredménye pedig kiegyensúlyozott két-nyelvűség) és a szubtraktív (az első nyelvet fokozatosan kiszorítja a második) két-nyelvűség között. Az utóbbi folyamat eredménye gyakran az úgynevezett félnyelvűség (semi-lingualism), amely komoly tanulási és beilleszkedési problémákhoz vezethet. Ha nem második, hanem idegen nyelv elsajátításáról van szó, ez utóbbi gyakorlatilag nem fordulhat elő.

A második fejezet gyakorlati cáfolatát adja a kritikus életkor hipotézisnek – a vizsgálatot a szerző vezetésével a JPTE felsőbb éves hallgatói végezték 1993 tavaszán. Olyan magyar anyanyelvűekkel készítettek hang-

felvételeket (interjúk, felolvasás) akik 14 éves koruk után kezdtek angolul tanulni, valamint olyan különböző (egy kivételével) valamely indoeurópai anyanyelvűekkel, akik 14 éves kor után kerültek kapcsolatba a magyar nyelvvel. Mindkét mintát kiegészítették anyanyelvi beszélőkkel készült hangfelvételekkel, majd 3-3 anyanyelvi zsűrinek (felnőttek és gyerekek) kellett megítélnie, hogy mely beszélők idegen ajkúak. Nemcsak az fordult elő, hogy több nem anyanyelvi beszélőt a zsűri többsége annak vélt, hanem a fordítottja is, vagyis idegen ajkúnak hallották, aki nem az. Az interjúk során mindegyik sikeres nyelvtanulóról kiderült, hogy tudatosan törekszik tudása fejlesztésére, keresi az alkalmat a nyelv használatára és az adott kultúra megismerése is célja, integrációra törekszik. Az eredmények összhangban vannak a hasonló jellegű külföldi kutatások következtetéseivel. Nemcsak meglepő, hanem minden nyelvtanuló számára reménykeltő is az a tény, hogy a célnyelvi országban való hosszás időzés egyáltalán nem előfeltétele az ún. anyanyelvi szintű tudás megszerzésének.

A következő három fejezet a szerző 18 éves általános iskolai tanári tapasztalatait foglalja össze. A megfigyeléseket és eredményeket egyrészt az teszi rendkívül értékesé, hogy Nikolov Marianne három tanulócsoporthoz tartozó nyolc-nyolc éven át. A csoportoknak minden év tavaszán egyforma, rövid kérdőívet kellett kitölteniük a motivációjukkal, a kedvelt, illetve utált angolórasi tevékenységekkel és tantárgyakkal kapcsolatban. A válaszokat a szerző összevetette a hasonló külföldi vizsgálatok eredményeivel. A felmérés célja kezdetben pusztán gyakorlati volt - a tapasztalatokat 6-14 éves gyerekeknek szánt tananyag összeállításában kívánta felhasználni. Tekintettel arra, hogy a munka 1977-ben kezdődött, azt kell mondanunk, hogy már maga az a gondolat is forradalmian új volt, hogy valaki ilyen életkor-specifikus angol tananyagot kíván létrehozni, az pedig, hogy az illető az érintettek, vagyis a gyerekek véleményére és

kívánságaira is tekintettel akar lenni, egyenesen hallatlan, és nem egy esetben iskolai konfliktusokhoz is vezetett az angolórán kívül, és egyes szülők is elítélték a „túlzott szabadságot”. Az elért nevelési, szocializációs eredmény legalább olyan fontos, ha nem fontosabb, mint az, hogy a projektben részt vevő gyerekek angolul is megtanultak, hiszen naponta gyakorolhatták, hogyan értekelhetik reálisan önmaguk és társaik teljesítményét, hogyan kell tárgyalni, alkudozni, kompromisszumokat kötni (pl. az órai tevékenységek sorrendjéről), nőtt az önbizalmuk, kialakult bennük a felelősségtudat. A gyerekek tanulási motivációja természetesen az életkorral változott, de mindegyik korcsoportban kitűnt, mennyire különböző a motiváció második, illetve idegen nyelv elsajátítása során, és hogy utóbbi esetén milyen óriási szerepe van az érdekes, vonzó tananyagnak és óráknak, és a tanár személyiségének. Annak ellenére, hogy egy átlagos iskola tanulóiról volt szó, feltűnően sokan váltak – más nyelvekből is – sikeres nyelvtanulókká, akiknek nyelvtudása a megélhetésükben is szerepet játszik, és akik azt akarják, hogy gyermekeik is tanuljanak nyelveket.

Az órák elemzéséből kitűnt, hogy a gyerekek idegen nyelv tanulása során az anyanyelvnek is igen jelentős szerepe van nem csak a kompetenciák, hanem a tanulási stratégiákban is.

A hatodik fejezet azt vizsgálja, hogy az órai interakciókra vonatkozó külföldi kutatások eredményei mennyire relevánsak a Magyarországon iskolai keretekben angolt mint idegen nyelvet tanuló 6-14 éves gyerekek csoport- és pármunka során tanúsított viselkedésére. Az adatgyűjtést a Janus Pannonius Tudományegyetem angol szakos hallgatói végezték 1995 és 1997 között, összesen több mint száz angolórát vettek magnóra és elemeztek 37, különböző településeken lévő csoportban. A célnyelv aránya elkeserítően alacsonynak bizonyult, a gyerekek általában magyarul kommunikáltak egymással, a feladattal kapcsolatos (on

task) beszélgetés során is, angolul szinte csak a gyakorlandó mondatok, párbeszéd hangzottak el, és gyakran feltételezhető volt, a gyerekek nem értik, mit is szajkóznak. A 11–12 éves korcsoportban, amikor pedig már a nyelvtudás szintje ezt lehetővé tette volna, jelentősen tovább csökkent a célnyelvi kommunikáció a gyerekek között, de ennek valószínűleg lélektani oka van – ebben az életkorban egyre fontosabbá válik a kortársakkal való azonosulás kifejezésre juttatása.

A hetedik fejezet azt vizsgálja, hogy milyen is az angoloktatás a kedvezőtlen helyzetű középiskolákban (10, 11 és 12 évfolyam). A cél a tényfeltárás mellett annak megállapítása volt, hogy az adott pillanatban alkalmazott vizsgarendszer hogyan hatott vissza az oktatásra, és hogy hogyan állíthatók fel reális követelmények a 2002-re (a 10 évfolyam után), illetve 2004-re bevezetni tervezett új iskolai nyelvvizsgákra. 55 középiskolában (gimnázium és szakközép) összesen 118 angolórát figyeltek meg és elemeztek.

A kép meglehetősen lehangoló. A tanárok, amellet, hogy sokuk nem rendelkezik a törvényben előírt képesítéssel, gyakran kevésbé motiváltak, sikertelennek érzik magukat, és sem nyelvi, sem módszertani tudásuk nem megfelelő.

Az órákon ritka volt a pár-, illetve csoportmunka, annál gyakoribb a magyar nyelv használata. Általában modern, brit kiadású tankönyveket használtak, de hagyományos módon, a nyelvtanra ill. a vizsgára való felkészítésre koncentrálva. Különösen a hallás utáni értés fejlesztését, magyarul a magnózást hanyagolták el. Gyakran a meglévő technikai eszközöket sem használták.

Ugyanakkor igen pozitív volt a tanárok hozzáállása a felméréshez, érdeklődtek az eredmények iránt, és mivel a felük fenyegetve érezte magát a bevezetendő új érettségi követelményektől, minden információért igen hálásak voltak.

Mindezek alapján a szerző többek között javasolja, hogy a hiányosságokat figye-

lembe véve alakítsák ki a tanártovábbképzések programját, vonják be a tanárokat az érettségi-reformba, teremtsenek kapcsolatot az általános ill. a középiskolai nyelvtanítás között, dolgozzanak ki a magyar igényeknek és hagyományoknak jobban megfelelő tananyagokat.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy Nikolov Marianne könyve rendkívül érdekes és átfogó képet ad az angoloktatás helyzetéről az átlagos magyarországi közoktatásban. Bár a nagyrészt lehangoló kép a szakma művelőire nyilván nem hat a meglepetés erejével, megnyugtató lehet számukra, hogy megérzéseik a konkrét felmérések eredményei által is igazolódtak, ugyanakkor a rendkívül gazdag tényanyag igen hathatós érv lehet a pozitív változásokért dolgozó nyelvpolitikusok kezében. Az esetenkénti sikerek ismertetése pedig erőt és reményt adhat a megfáradt tanár kollégáknak.

Végül, de nem utolsósorban a gördülékeny stílus, az időnként fel-felcsillanó humor, a gyerekek megnyilvánulásainak gyakori idézése minden érdeklődő számára élvezetes olvasmánnyá teszi a könyvet, miközben a sok-sok adat és azok igen alapos feldolgozása azokat is kielégíti, akik tudományos igénnyel veszik kézbe. A gazdag bibliográfia pedig mindkét olvasói csoport számára igen hasznos.

Damokos Kata

Olaszy Kamilla – Pákozdiné
Gonda Irén

Neue Wirtschaftsthemen

Lehrbuch für dir Mittel- und Oberstufe

Holnap Kiadó, Budapest, 2002. 393 p.

Köztudomású, hogy a magyar gazdasági felsőoktatásban gazdasági szakmai nyelvvizsgát kell tenni a diploma megszerzése előtt. A vizsgára értelemszerűen maguk a felsőoktatási intézmények képesek a legjob-